

FÖLDTANI KÖZLÖNY

XXXVIII. KÖTET.

1908. JÚNIUS.

6. FÜZET.

A SZABÓ-EMLEK LELEPLEZÉSE.

(3 ábrával.)

TÖRTÉNETI VISSZAPILLANTÁS.

Dr. SZONTAGH TAMÁ-stól.

A Magyarhoni Földtani Társulat — sajnos, most már egészen abbanmaradt — tanulmányozó kirándulását, az 1901. évben Selmecbánya és Körmöcbánya környékére irányította.

A dr. BÖCKH HUGÓ főiskolai tanártól jól és alapos tanulmányokkal előkészített kirándulás tagadhatatlanul az összes tanulmányozó kirándulások legtanulságosabbja volt. A résztvevők mindegyike bizonyára még most is hálás szívvel és a legkedvesebben emlékezik vissza a fáradságos, de jól rendezett, élvezetes, igazán nagyon hasznos és szakszerű kirándulásra, valamint kedves, jó kalauzaikra.

A kirándulás a Földtani Közlöny 1901. évi (31. évf.) 233—236. oldalán részletesen le van írva.

A tanulmányozó geológusok kis csapata: BÖCKH JÁNOS, BÖCKH HUGÓ, CSEH LAJOS, LÁSZLÓ GÁBOR, PÁLFY MÓR, TELEGDY ROTH LAJOS, SCHAFARZIK FERENC, SZÁDECZKY GYULA, SZONTAGH TAMÁS, UHLIG VICTOR (Wien) és VITÁLIS ISTVÁN, éppen a geletneki rhyolitszirtek szépségében gyönyörködött, a mikor BÖCKH JÁNOS ministeri tanácsos, a m. kir. Földtani Intézet igazgatója, beszélgetés közben megemlékezvén dr. SZABÓ JÓZSEF¹ néhai egyetemi tanár méltó érdemeiről, azt indítványozta, hogy a szklenói völgy geletneki nyílásában az úttól északra fekvő «Lihotsko Bralo» nevű festői szép sziklafal, az elhúnyt érdemes társulati elnök emlékezetére *Szabó József sziklának* lenne elnevezendő.

Ezután a geletneki erdő hűs fenyvesében ebédelve, BÖCKH JÁNOS ajánlatára, dr. SZABÓ JÓZSEF emlékének itteni megörökítését elhatározta a kicsike társaság és az erre szolgáló pénzgyűjtést azonnal meg is

¹ SZABÓ JÓZSEF életrajzát dr. KOCH ANTAL tollából lásd a Földtani Közlöny (1895. évi) XXV. kötetének 273—302. oldalain.

magasságban (igazán mestermunka), a magyarázó bronz emléktábla öntése és az ezt befogó kőemlék falazatának költsége, összesen 1315 korona. Fedezetlen maradt tehát még 470 K 42 fillér, a mely összeget az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület Selmec- és Bélabánya vidéki osztálya, nagylelkűen a magáéból fedezett.

Ilyen nemes és igazán csak tisztelő és szerető szívek áldozatkészségével létesülhetett a Selmecbánya vidéki Szabó József emlékmű.

Az ilyen igazi ünnepben úgyis elég szegény magyar kulturális élet e méltó nagy ünnepe, minden modern reklám és nagydobverés nélkül, csendesesen és szerényen, de igazi lelkesedéssel, az ország és a hírlapirodalom meglehetősen közömbössége mellett, folyt le.

A kiküldött bizottság most második föladatát végezi és megkeresi a wieni cs. és kir. Katonai Földrajzi Intézetet, hogy térképeire a «Szabószikla» jelzést bevegye.

A LELEPLEZÉSI ÜNNEPÉLY.

Dr. LIFFA AURÉL-tól.

1908 május 30.-án verőfénytől ragyogó időben, midőn a tavaszi nap-sugár ráterítette langyos takaróját a természetre s az erdők és mezők végtelenségére ráköltöztek a virágok ezrei, midőn a mezők a pacsirták dalától, az erdők a fülemilék csattogásától visszhangoztak, folyt le e vidék legfáradhatatlanabb kutatójának, a hazai geologia megalapítójának, szentmiklósi dr. SZABÓ JÓZSEF emlékének szentelt ünnepély. Ott a hol egykor talán maga is gyönyörködve szemlélte az égnek meredező rhyolith ormokat a geletneki völgy kies torkolatában, áll ma a fáradságot nem ismerő munka s a tudomány dicsőségét hirdető emlék, melynek ünnepélyes leleplezésére volt barátjai, tanítványai s tisztelői összegyűltek, lerovandók a kegyelet, a hála adóját.

Az ünnepély a vonattal érkezők fogadtatásával kezdődött a geletneki állomáson. VERESS JÓZSEF kir. főmérnök, az országos magyar Bányászati és Kohászati Egyesület, Selmec-Bélabánya vidéki osztályának titkára, mint a rendezőbizottság tagja, üdvözölte az érkezőket. Beszédjében rámutatott ama tényekre, melyek a «Szabó emlék» megszületését és leleplezését lehetővé tették és ama erkölcsi kötelességre, mely a jelenlévőket ez alkalomból ide hozta. E szíves fogadtatást az érkezők részéről dr. KOCH ANTAL egyetemi ny. r. tanár, társulatunk elnöke köszönte meg néhány rövid szóval, hangsúlyozván a napnak jelentőségét, a mit azután a jelenlevők ismerkedése váltott föl. A résztvevők ezek után kocsikra

szálva, hosszú, tömött sorban az ünnepély színhelyére: a geletneki völgybe a «Szabó szikla»-hoz vonultak az ez alkalomból ünnepi diszt öltött községen keresztül.

A «Szabó szikla» órmán már messze távolról látható nemzeti-szinű lobogók jelezték az ünnepély színhelyét, a hol az érkezőket — miután az ünneplők egy része már korábban itt elhelyezkedett — ropogó mozsarak és cigányzene fogadta. Rövid ismerkedés után, kezdetét vette az ünnepélyes aktus.

Siri csend lett! . . . a langyos szellő meg-meg rázta a rhyolit szikla ormára s a vele szemben levő emlékmű körül letüzött lobogókat és végig suttogott a cserfa galyakkal koszorúzott emlék lombjain. Haja-don fők sorakoznak és tömörülnek mind szorosabbra, mint midőn egy kedves halottól utolsó búcsút vesznek. — A ki távolról nézte e jelenetet, — temetésnek vélte, pedig feltámadás volt ez! föltámadása a nagy szellemnek, a melynek, hogy áldozzanak, méltó helyet találtak tisztelői.

A csendet FINKA SÁNDOR járási főszolgabíró törte meg, a ki Bars-vármegye és Geletnek község képviselőjében következőkép üdvözölte a megjelenteket:

«Bars-vármegye közönsége, Szklenó és Geletnek községek nevében, valamint saját nevemben szívem mélyéből üdvözlöm a Magyarhoni Földtani Társulat, valamint az országos magyar Bányászati és Kohászati Egyesület Selmec-Bélabánya vidéki osztályának mélyen tisztelt képviselőit, valamint az összes jelenlevőket, itt az Isten szabad ege alatt. E helyen üdvözlöm Önöket Uraim, hova a mai napon elzarándokoltak, hogy SZABÓ szellemének, e szellem óriásnak igaz szívből hódolatukat lerójják. A nagy szellem előtt való meghódolás méltó Önökhöz, mert SZABÓ szelleme, nagy tudása, fürkésző tehetsége nemcsak a tudományt vitte előre, hanem édes hazánknak dicsőséget is szerzett fáradhatatlan munkásságával. Önöket pedig áldja meg az egek Ura! Isten hozta Önöket!»

Eme nagy tetszéssel fogadott beszéd elhangzása után, társulatunk elnöke dr. KOCH ANTAL egyetemi ny. r. tanár lépett az emlékműnek fehér lepellel letakart ércablája elé, hogy azt a következő beszéd kíséretében leleplezze:

Tisztelt Ünnepi Gyülekezet!

Az elismerés és kegyelet hálás érzéseivel zarándokoltunk ide, első sorban a Magyarhoni Földtani Társulat és az Országos Bányászati és Kohászati Egyesület Selmec- és Bélabánya vidéki osztályának képviselői, másodsorban hazánk legkiválóbb tudományos intézeteinek és társulatainak kiküldöttei s velök az érdeklődő nagy közönség tekintélyes száma, hogy lélekemelő ünnepet üljünk a szabad természet templomában, melyben a szemben fekvő óriási sziklafal mint oltár emelkedik az égbe.

Valóban hálát mondhatunk a természet Urának, hogy ennek és szerte a hazában sok más szikla oltárnak olyan fölkezt papját adta nekünk néhai SZABÓ JÓZSEF tanárban, a hazai bányászat és geologia lelkes bajnokának személyében, ki igazán méltóvá tette magát arra, hogy emléke fönmaradjon, nemcsak derék fiai, hálás tanítványai, életben levő kortársai, számos barátja és tisztelője szívében és elméjében, de hazánk minden hű fia és a késő utódok számára is, kik a tudományos érdemeket elismerni és megbecsülni tudják.

Igaz, hogy a beavatottak előtt az Ő nagybecsű művei alkotják a legméltóbb emléket, melyet dicső nevének Ő maga állított volt életében; de mivel e műveit édes hazánk minden hű fiának örökül hagyta, illő, sőt szükséges is, hogy halhatatlan nevét és hírét a szabad természetnek egy fenséges alkotása is, melyet életében fáradhatlanul kutatott, mindenkinek hirdesse és századokon át megőrizze.

A Mh. Földt. Társ. 1901. évi tanulmányozó kirándulásának egy kis csapatában, mely szeptember 23-án gyönyörködött a velünk szemben meredeken felnyuló riolitsziklákban, született meg az eszme, hogy e sziklavonulatot ezentúl SZABÓ JÓZSEF sziklának nevezi és az érdemdús magyar tudósnek, ki annyi szeretettel, igaz lelkesedéssel és fáradhatatlan munkával tanulmányozta e környék szövevényes geológiai alkotását, a sziklafalba emléktáblát helyeztet el.

Ezt a szép eszmét, melyre példákat Németországban a Leopold von Buch vándorkövében, Csehországban a Prága közelében emelkedő Barrande sziklában és Ausignál a Humboldt sziklában már megvalósítva találunk, — a Mh. Földt. Társ. és az Orsz. Bány. és Kohászati Egyesület Selmec- és Béalabánya vidéki osztálya magukévá tették és a maguk körében összegyűjtötték a kivitelre szükséges összeget; és most megilletődéssel itt állunk a kész emlék előtt, hogy azt ünnepélyesen fölavassuk és a nyilvánosságnak átadjuk.

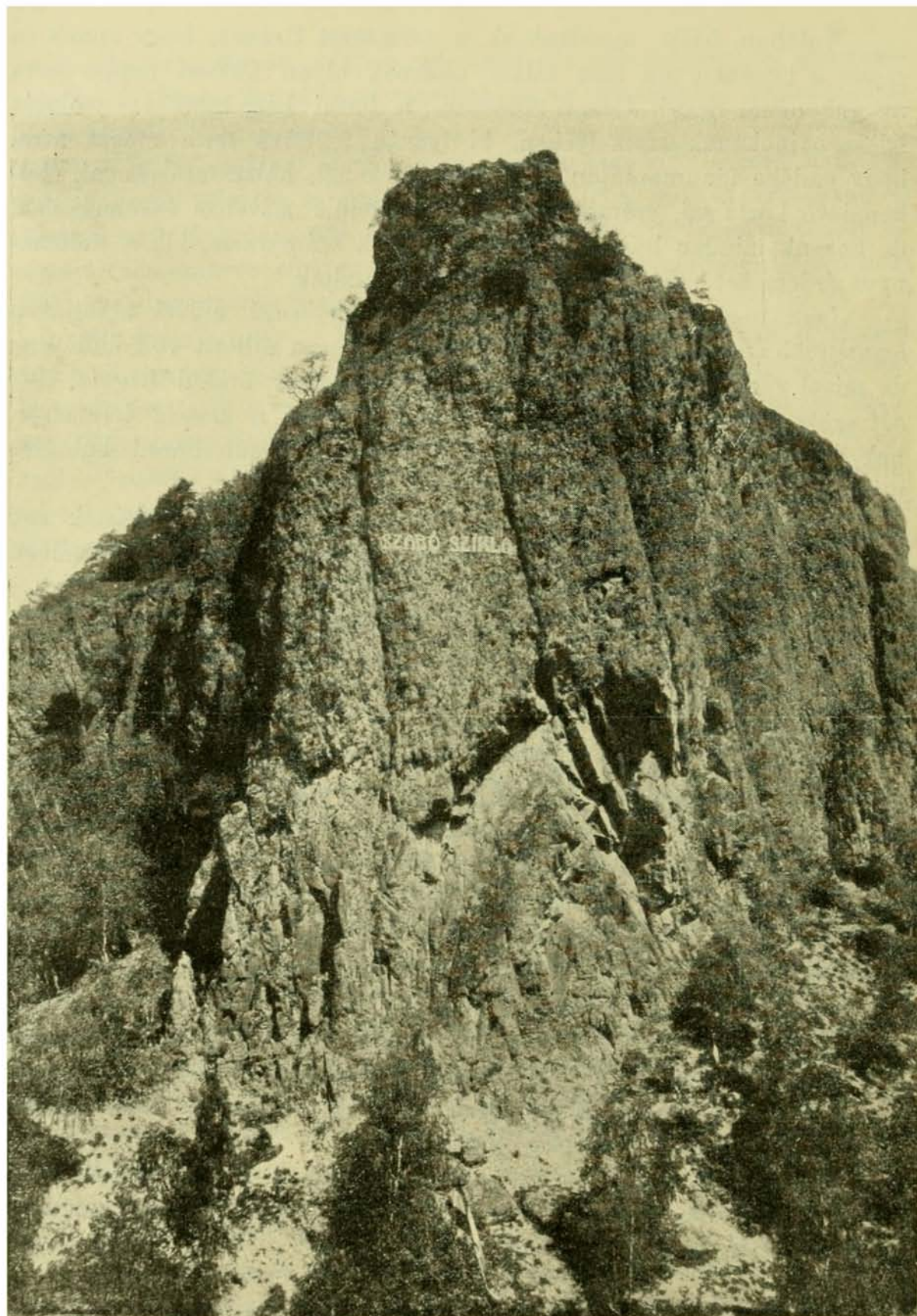
Szívem mélyéből üdvözölve az ünneplő Gyülekezetet, ünnepünket ezennel megnyitom s az emléktáblát leleplezem. Hulljon le a lepel!

Ezek után átadom a szót dr. BÖCKH HUGÓ főiskolai tanár úrnak, fölkerve őt ünnepi beszédének elmondására.

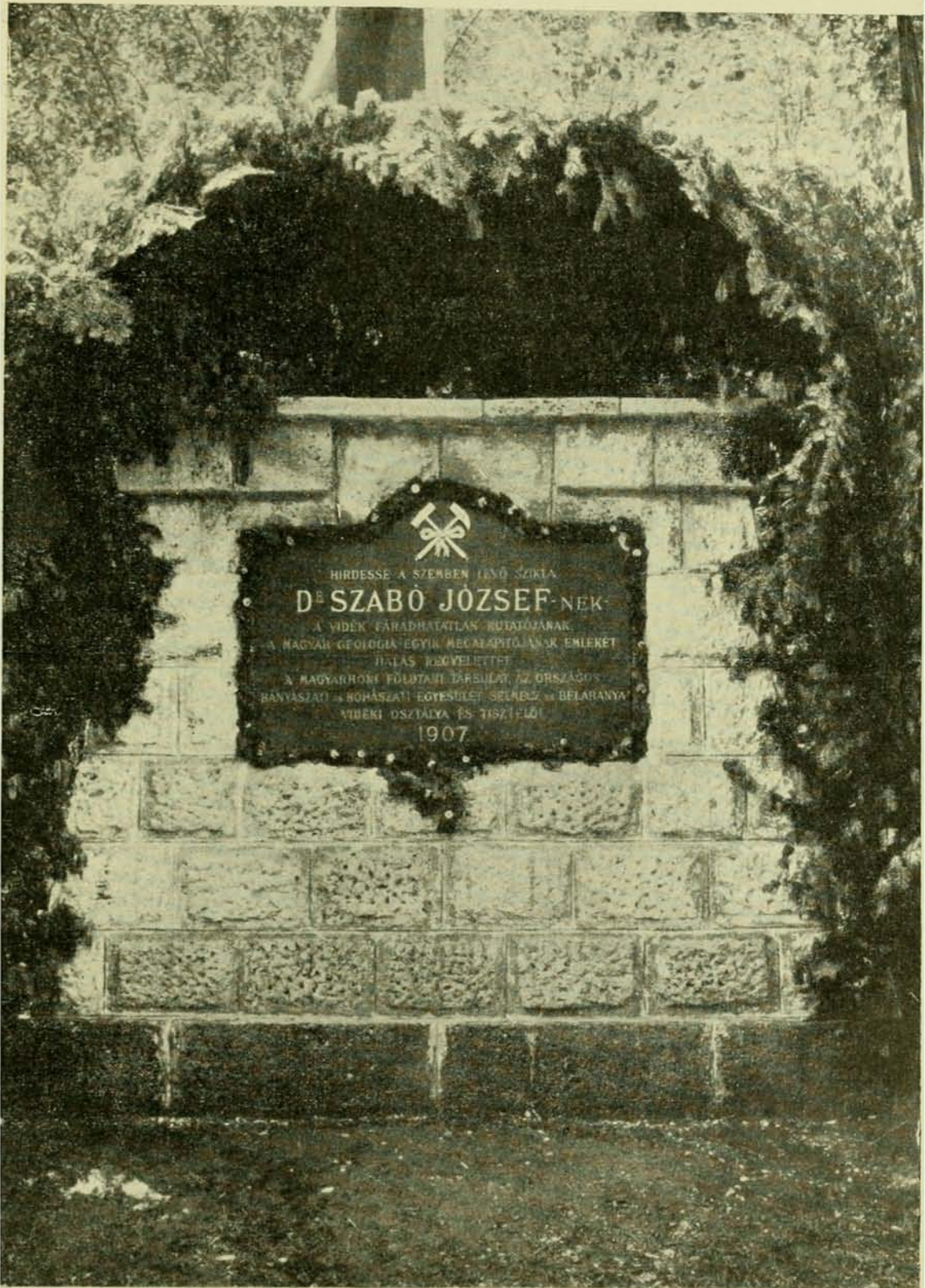
Az érc-tábla leleplezését s a beszédet követő lelkes éljenzés után előlépett az ünnepi szónok: BÖCKH HUGÓ dr. magy. kir. bányatanácsos, főiskolai tanár, a ki a következőket mondotta:

«Mélyen tisztelt Ünneplő Közönség!

Áldozni jöttünk az emlékezés, a kegyelet oltarán. Összegyűltünk, hogy a magyar tudomány bajnokának, a magyar geologia és bányászat úttörőjének emlékét ércbetűkkel sziklába vésve örökítsük meg. Összegyűltünk itt, ebben a völgyben, a hol egy másik lánglelkű hazánkfia,

1. ábra. Szabó-szikla. (A «Jó Szerencsét» fényképfőlvétele.)

2. ábra. Szabó emléktábla. (A «Jó Szerencsét» fényképfőlvétele.)

BORN IGNÁC, «a bánsági geologia atyja», több mint egy század előtt a közeli Szklenón összehívta a bányászat, a földtan és a rokon tudományok képviselőit, hogy e szakok szolgálatában közös munkára egyesítse őket.

Több mint félszázaddal később ismét e vidékről, Selmecebányáról indult útnak SZABÓ JÓZSEF, hogy magyarul, magyar szellemben hirdesse, megteremtse a magyar geológiát. Rögös, töretlen volt az ösvény, melyet választott. Mellőzés, félreértés volt osztályrésze nem egyszer pályája elején, de ő hivatása érzetében nem csüggedve, bizva haladt a kiválasztott úton. Dolgozott, tett, teremtett.

Írással, szóval, tudós értekezésekkel, népszerű felolvasásokkal, tankönyvekkel szolgálta szakját és nemzetét. Műveinek száma egész kis könyvtárra rúg és a budapesti egyetem ásványtani intézete, a melyet ő teremtett meg és fejlesztett azzá, a mi, már egymagában nevet biztosít számára a magyar kultúra történetében.

Tudományának úgyszólván nincs olyan része, melyben SZABÓ ne dolgozott volna, melyben valami maradandót ne alkotott volna; mégis egy dolog volt, a mi főképp vonzotta: a harmadidőszaki eruptívus kőzetek.

Hazánk nagy rónaságát, a Nagy Magyar Alföldet hosszú vonulatban szegélyezik a harmadidőszaki vulkánok. Hatalmasan nyilvánult itt a rég eltűnt időkben a vulkánosság. Óriási lávafolyások, tufa és breccsia takarók képződtek, melyek anyagából égbe törő vulkánok emelkedtek a harmadidőszaki tengerek partjain.

De nemcsak a Nagy Alföld szélén, az Erdélyi Medence peremén is ott vannak a harmadidőszaki vulkánosság tanúi, mint a Hargitta, vagy az aranyat rejtő erdélyi Érchegység eruptívus kőzetei.

Ma csend honol a régi vulkánok tájain és a vulkáni utóhatás végső jelei, szénsavas ömlések, borvizek, itt-ott kénes exhalációk és hőforrások az egykori tevékenység utolsó megnyilvánulásai.

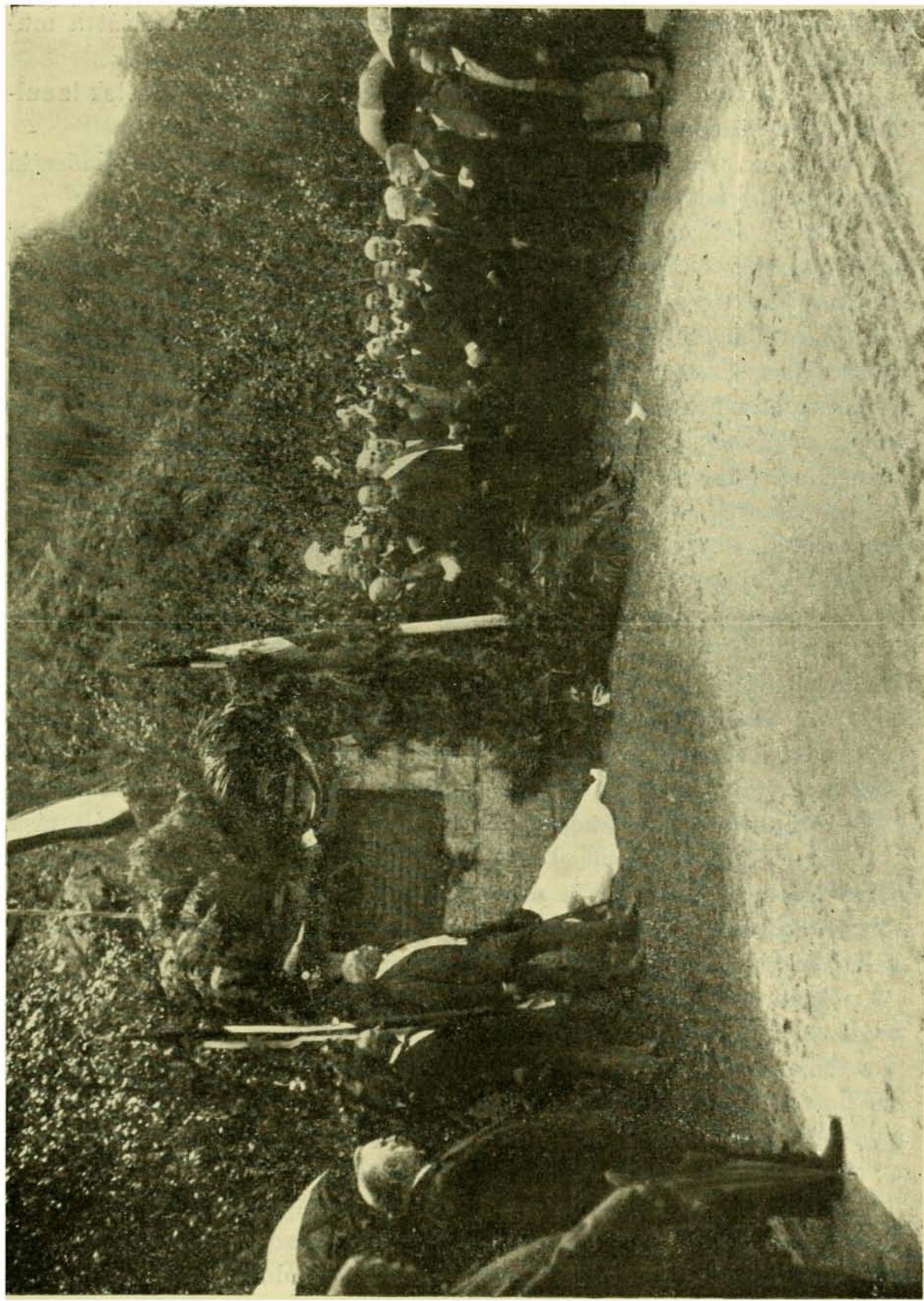
Az Alföldet szegélyező eruptívus tömegek vonzották első sorban SZABÓ JÓZSEF-et, Kalocsa szülöttét, az Alföld fiát.

Ezeket a kőzeteket ismerte meg Selmecebányán, a hol magába szívta a bányászat, a geologia alapismereteit, a hol úgy megkedvelte ezt a két szakot, hogy eredeti pályáját, a jogot otthagya, ő belőle, a kő nélküli Alföld fiából, a magyar geologia úttörője lett.

De nem feledte el szűkebb hazáját, a délibábos rónaságot sem s annak geológiáját is fürkészte, kutatta.

Legszebb eredményeit azonban az andezitek, a dacitok, a liparitok, a hogy ő nevezte a trachytok tanulmányozása körül érte el.

Nem elégedve meg azzal, hogy csak Hazánk terciér vulkános vidékeit vizsgálja, kutassa, bejárta a külföldet is. Elment Amerika vulkános

3. ábra. A Szabó emléktábla leleplezése. (A «Jó Szerencsét» fényképfőlvétele.)

tájékaira, ott járt a Vezuvon, a Strombolin, ott a Szantorin szigeteken, a hol szembetűnően mutatják hatalmukat vén Földünk endogén erői. Ott leste, kutatta a vulkáni utóhatások, a gázok, gőzök hatását a működő vulkánokon.

A legmaradandóbb, legbecsesebb, a mit az eruptívus kőzetek tanulmányozása közben alkotott, zöldkövesedési elmélete.

Hazánk nemes érctermőinek túlnyomó része a harmadidőszaki eruptívus kőzetekhez, andezitekhez, dacitokhoz van kötve.

Ott, a hol ezek ércet rejtenek méhükben, sajátságos elváltozás észlelhető rajtuk, mely a legszembetűnőbben abban nyilvánul meg, hogy a kőzetek zöldes színt váltanak, propilitosak, zöldkövesek.

A zöldkövesedés és a kőzetek érc tartalma között oly szembetűnő az összefüggés, hogy BORN egyenesen «Saxum metalliferum»-nak, ércettermő kőzetnek nevezte ezeket a zöldköveket, melyeket ősdí, a régibb vulkános kőzetekre emlékeztető külsejük miatt sokáig régi, paleovulkános kőzeteknek tartottak.

A selmeci bányászati és erdészeti főiskola, akkor még akadémia, professzora, PETTKO JÁNOS nagyérdemű elődöm volt az, a ki először ismerte föl, hogy itt, Selmec környékén ezek a kőzetek harmadkoriak és megint a selmeci főiskola neveltje, tanítványa, SZABÓ JÓZSEF az, a ki megelőzve a külföld tudósait, a propilitok lényegét helyesen értelmezi, a mikor már 1873-ban a bécsi világkiállításon közreadott füzetben kimondja, hogy a zöldkő, a propilit «azon módosulat, melyet valamely öregebb trachyt-fajon leginkább a kénes és vízpárás exhalációk idéznek elő», vagyis hogy a propilit nem önálló, külön kőzet, hanem bizonyos harmadidőszaki eruptívus kőzeteknek a vulkáni utóhatások okozta elváltozása.

SZABÓ ezzel szembe került RICHTHOFEN báróval és az osztrák és német geologusokkal, kik a propilitot önálló kőzetnek tartották.

ROSENBUSCH, a kiváló német petrografus, csak hat évvel később, 1879-ben jutott a Szabóéval azonos eredményre.

Azóta évtizedek multak el és az ellenkező nézetekkel szemben Szabó felfogása ma már általános érvényre jutott.

Ime ez Szabó tudományos munkásságának legszebb eredménye, melyhez azután még sok más becses megfigyelés és eredmény, mint például a földpátok lángkísérleti úton való meghatározása, vagy az Úrvölgyit nevű rézszulfát felfedezése csatlakozik.

Nemzeti szempontból, a magyarság szempontjából éppen olyan becses, de talán még becsesebb az, a mit a tanítás és a tudomány népszerűsítése érdekében tett és az az önálló gondolkodás, felfogás, mely műveiben, melyek első sorban magyar irányúak, magyar szelleműek, megnyilvánul.

Tankönyveivel, tanári működésével, magyar szellemben, magyar

tudományt tanított és az édes Hazában képezett utódokat hagyott maga után, kik megkezdett munkáját folytatják.

Csaknem másfél decennium mult el fejünk fölött azóta, hogy SZABÓ JÓZSEF örökre lehúnyta szemét, de emléke ma is ott él a magyar bányászat, a magyar geologia napszamosainak körében.

«Exegi monumentum ære perennius» mondja a költő és az örök igaz szellemi alkotások csakugyan állandóbbak az ércnél.

SZABÓ JÓZSEF műveiből, szellemi alkotásaiból is a szín, igaz, túlélte alkotóját s ércnél maradandóbb emléket biztosít számára.

Itt, a harmadidőszak kialudt vulkánjai, kihült lávaárjai között, ezen a vidéken, mely kutató szellemét megihlette, kerestük ki munkatársa és barátja, Édesatyám indítványára azt a felfelé nyúló sziklát ott szemben. mely évezredek óta dacol az idők vasfogával, hogy nevét viselje, hogy a sír enyészeten diadalmaskodó munkásságának, érdemeinek jelképe legyen, hogy késő utódainknak is hirdesse a magyar tudós nemes emlékét.» (Éljenzés.)

A Magyar Tud. Akadémia és a Kir. Magyar Természettudományi Társulat képviselőjében dr. SCHAFARZIK FERENC műegyetemi ny. r. tanár, társulatunk másodelnöke tartotta a következő beszédet, mely szószerint következőképpen hangzott:

«Szentmiklósi SZABÓ JÓZSEF életének és tudományos tevékenységének képe hova-tovább mindig jobban domborodik ki lelki szemeink előtt és egyre tisztábban bontakozik ki a magyar geológiának és hazájának tett szolgálatainak igazi értéke is.

Elismeres és hála illeti fényes emlékét és szerencsésnek érzem magam, hogy ennek itt a M. Tud. Akadémia és a Kir. Magyar Természettudományi Társulat megbízása folytán kifejezést adhatok.

SZABÓ a geológiát nem szobatudósok módjára a négy fal között, hanem kint a szabad természet ölen művelte és lelkes példaadással ott kedveltette meg tanítványaival is ezt a tudományt úgy, mint ő előtte e hazában senki. Ő mint geologus a petrografiai irányt karolta föl és különösen hazánk harmadidőszaki vulkáni kőzetei voltak kedvenc tárgyai. S valamint a körültekintő építész a leendő épülethez először az építő anyagokat hordja össze, úgy ő is egyes részletkérdésekkel foglalkozik előbb, hogy azután befejezésül egy harmonikus egészsze illeszthesse össze azokat. Előre megfogalmazott terv szerint nyúlt már a hatvanas évek végén a mikroszkopiumhoz, de minthogy ez őt abban az időben a kőzetalkotó elegyrészek legfontosabbikára, a földpátokra nézve ki nem elégítette, elmés módon egy eredeti földpátmeghatározó módszert alkotott magának, mellyel a mikroszkopikus vizsgálatot szerencsésen kiegészítette. Így fölfegyverkezve próbálta azután ki képességét és erejét hazánk különböző vulkáni vidékeinek tanulmányozásában.

Végül pedig hozzáfogott Selmecbányának, ennek a nevezetes bányaterületnek a rendszeres geológiai megismertetéséhez, amire őt a tárgy érdekességén kívül főleg az Alma mater-re való édes visszaemlékezés is ösztökélte. Egy vaskos kötet és egy részletes, 1 : 14400 méretű geológiai térkép teszi kitartó szellemi munkájának gyümölcsét, melyben áttekinthetően mindazt elénk tárja, mit sok évi páratlan szorgalommal összegyűjtött.

Valóban fejedelmi ajándék az nemcsak Selmecbánya sz. kir. bányavárosának, de egyszersmind a magyar tudományosságnak is és ezzel szemben véghetetlenül gyenge a hálaadásnak szava és módja, mert az a néhány betű, a mellyel SZABÓ JÓZSEF érdemekben halhatatlan nevét megörökíteni akarjuk, ha ércből való is, mégis csak mulandó! Ily körülmények között egyedül csak az a tudat vigasztal és nyugtat meg, hogy egykori vezérünk emléke, a míg bányász és geologus e hazában él, nem pusztán csak itt, e helyen, hanem a szivekben is élni fog.»

Ezután a magyar kir. Földtani Intézet képviselője *iglói* dr. SZONTÁGH TAMÁS helyettes igazgató, magyar kir. bányatanácsos koszorúzta meg az emléket, következő beszéd kíséretében:

«Mélyen tisztelt ünneplő közönség!

A magyar kir. Földtani Intézet mély tisztelettel és a legnagyobb elismeréssel hódol dr. *szentmiklósi* SZABÓ JÓZSEF nagyrabecsült emlékének.

Az ünnepelt volt az, kinek 1868-ban a m. kir. Földtani Intézet szervezésekor, GOROVE ISTVÁN miniszter legelőször felajánlotta az igazgató-tisztséget. SZABÓ nem fogadta el, tanár maradt.

Mint egyetemi tanár teljes mértékben átérezte hivatásának magasabb voltát. Mint tősgyökeres magyar, jól tudta kötelességét. Abban az időben az újjá alakult hazának, első sorban szellemi munkásokat kellett nevelni. Ez volt a legelső, legszentebb kötelesség!

Ha valaki, úgy bizonyára SZABÓ JÓZSEF volt az, a ki e kötelességnek is híven, teljes odaadással megfelelt.

A magyar kir. Földtani Intézetnek azonban mind végig jó barátja maradt. Őszintén örült intézetünk minden sikerének.

Mi babérkoszorunkat nemcsak a munkás, a jeles magyar tudós — nemcsak a lelkes kitünő tanár — de az igazi jellemes, nemesszívű hazafi és a szeretetre méltó ember emlékének is szenteljük.

Legyen az Ő hasznos, munkás és igazán a hazának szolgáló élete — mindnyájunknak buzdító példa!»

Eme zajos tetszéssel fogadott beszéd után, HERMANN MIKSA kir. bányatanácsos, a selmecbányai m. kir. bányászati és erdészeti főiskola rektora lépett az emlékmű elé s szép beszéd kíséretében kiemelte, hogy dr. SZABÓ JÓZSEF élete pályáját Selmecbányán kezdte, s innen

indult érdemekben gazdag útjára, . . . «hogy hazája javára gyakorlatilag alkalmazza a tudomány vívmányait.» Beszédét azzal végezte, hogy . . . «a főiskola SZABÓ emlékét hirdetni fogja, míg bányász oldalán csákány lesz s gondoskodni fog róla, hogy emlékezete fönmaradjon és vasnál vésőnél tartosabb legyen.»

Rövid szünet után a m. kir. bányászati és erdészeti főiskola képviselőjében KERÉNYI főiskolai hallgató tolmácsolta az ifjúságnak az ünnepélyen való részvételét a következő szavakkal:

«Mélyen megilletődve lépek e helyre, hogy a selmecbányai m. kir. bányászati és erdészeti főiskola ifjúsága nevében kifejezést adjak annak a mély megbecsülésnek, tanújelét adjam annak az általános igaz hódolatnak s tiszteletnek, mellyel mi a főiskola polgársága SZABÓ JÓZSEF emléke iránt adózunk. Hazánk nagy tudósának, a magyar geologia úttörőjének halhatatlan emlékét a hálás utókor a mai napon emléktáblával örökítette meg. De ércnél és márványnál maradandóbbak, halhatatlanabbak azok, a miket ő alkotott. Nem szükséges alkotásait felsorolnom, nem szükséges érdemeire hivatkoznom, nem kell, hogy sokoldalú szakismereteire, nagy szellemi mozgékonyására, bámulatos munkaerejére, csodálatos, érdemdús tevékenységére rámutassak; mert hisz mindnyájan tudjuk, átérezzük e jelen pillanatban, hogy ki volt SZABÓ JÓZSEF?! Örömmel jöttünk ma ide, erre az ünnepélyre; örömmel azért, mert hiszen SZABÓ JÓZSEF körünkből indult el később oly dicső életpályájára; mert hiszen a selmeci főiskolán szerezte meg tudományának alapját, a melyet később vas szorgalommal oly szépen tovább fejlesztve, annyi sikert és babért aratott. De ez ünnep fénye megsokszorozódik, dicsősége tiszteres erővel fellángol és jelentősége eltörölhetetlenül szivünkbe vésődik azzal, hogy ez az ünnep nemcsak a selmecieké, hanem az egész magyar társadalomé, immár az egész országé. A mai napon SZABÓ JÓZSEF emlékét szivünkbe véstük és emlékül viszzük e szent helyről azt a tudatot, hogy van egy út — és ez úton SZABÓ JÓZSEF is haladott, melyen haladva a halhatatlanok közé lehet emelkedni és ez az út a szorgalom, a kitartó munka, a fáradságot nem ismerő buzgó tevékenység.» (Éljenzés.)

Az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület Selmec-Bélabánya vidéki osztálya nevében FARBAKY ISTVÁN kir. főbányatanácsos és az egyesület alelnöke, következő beszéde kíséretében koszorúzta meg az emléket:

«Ama hálás szeretetnél fogva, amelyben a megdicsőült minden bányász- és az egész bányászközönségnél áll, továbbá ama nagy érdemknél fogva, melyeket a megdicsőült a bányászat, továbbá a geologia és petrografia terén szerzett magának, végre ama szoros kapcsolatnál fogva, melyben a bányászat és a geologia régóta áll: az «Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület» múlhatatlan köteltségének

tartotta, hogy ezen az ünnepélyen részt vegyen, azon képviseltesse magát és koszorút helyezzen az emléktábla homlokára » (Éljenzés.)

Ezután dr. KOCH ANTAL, társulatunk elnöke helyezett egy pálmaágot az emlékre a *Magyarhoni Földtani Társulat* nevében a következő szavakkal :

«A *Magyarhoni Földtani Társulat* nevében leteszem a pálmaágot felejthetetlen nagyérdemű volt Elnökének, dr. SZABÓ JÓZSEF tanárnak emlékkövére. Ott volt Ő társulatunk bölcsőjénél és Ő ápolta s fejlesztette azt szeretettel és kitartással negyvenöt éven keresztül. Legyen azért áldott az emléke mindig körünkben!»

A kir. magy. Tud. Egyetem bölcsészeti kara nevében pedig a következőket tolmácsolta:

«A kir. m. Tudomány-Egyetem bölcsészeti Kara, melynek dr. SZABÓ JÓZSEF tanár közel harmincöt éven át egyik disze volt, általam jelenti be üdvözetét az ünneplő Társulatoknak és lélekben való részvételét jeles kartársa dicső emlékének felújításában!»

Az emlékművet ez után GRILLUSZ EMIL kir. főbányatanácsos, bányagazgató, mint az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület Selmec-Bélabánya vidéki osztályának elnöke, a közigazgatási hatóságnak a következő szavakkal adta át:

«Az imént elhangzott szép beszédekben kimerítően ismertettek a mai ünnepély indító okai. SZABÓ JÓZSEF geológiai művei, hasznos munkássága és a hazai geologia terén szerzett érdemei folytán, hálás elismerésünk külső jeléül állítottuk föl emlékkövét azon a helyen, a hol ő munkálkodott. Nekem az a kötelességem, hogy hálás köszönetet mondjak egyrészt az Erdőkincstár elnökének, másrészt az urbéres közönségnek, hogy megengedte e helyen ez emléktábla felállítását, továbbá mindazoknak, kik szíves megjelenésükkel az ünnepély fényét emelni sziveskedtek.

Az ünneplő testületek nevében ez emléktáblát és sziklafeliratot ezennel átadom a közönségnek és a hatóság képviselőjének, fölkérvén őt, mint a közigazgatási eljárás főszolgabíráját, hogy ez emléktáblát és feliratot gondozni sziveskedjék, hogy ez emlékek hosszú időközön át fennmaradjanak.» (Éljenzés.)

Ezt követte végre FINKA SÁNDOR járási főszolgabírónak az ünnepélyt berekesztő beszéde, mellyel az emlékművet átvette:

«Midőn a két emlékművet Sziklenó és Geletnek közönsége képviselőjében tisztelettel átveszem, ígérem úgy magam, mint a két község nevében, hogy azokat szenteknek tekintjük. Hála a gondviselésnek s azoknak, kiknek lelkében megszülemlett ez eszme. Hála azoknak, kik által az teljesítve lett. Köszönöm az ünneplő közönségnek itt való megjelenését és fogadom, hogy legszorgosabb gondomnak fogom tartani az emlékek megőrzését. Éljenek!» (Éljenzés. Mozsárdurrogatás.)

Ezzel véget ért az ünnepély! Az emlék leleplezésére megjelentek még egyszer körülhordják tekintetüket az emlékművön, majd az ércbetűs sziklaóriáson, . . . egy-egy lombot törnek az emléket díszítő cserfagalyból, hogy azután kocsiba szállva, búcsút vegyenek e helytől!

A nap még nem áldozott le, midőn az egész társaság Vihnyén az ez alkalomból rendezett díszebédhez ült. Itt olvasták föl az üdvözlő iratok egész sorát, melyek szószerint a következők:

Dr. Koch Antal egyetemi tanárhoz, mint a Mh. Földt. Társulat Elnökéhez.

Hochgeehrter Herr Kollege!

Ihre freundliche im Namen der Ungarischen Geologischen Gesellschaft erstattete Einladung zur Enthüllung der Szabó-Gedenktafel hat mich ebenso gefreut wie geehrt. Ich bitte Sie, hierfür meinen wärmsten Dank entgegennehmen zu wollen.

Gar gern würde ich nach langer Zeit wiederum die Karpathen besuchen und um so lieber, als es bei diesem Anlasse in so sympathischer Gesellschaft geschehen könnte. Leider aber war ich bemüßigt Karlsbad aufzusuchen und so werde ich diesmal gezwungen sein, mir die Freude an Ihrem Feste teilzunehmen zu versagen.

Ich bitte Sie hochgeehrter Herr Kollege dies der Gesellschaft mit meinem wärmsten Danke mitteilen zu wollen.

Dem Feste den glücklichsten und erhebendsten Verlauf wünschend, zeichnet mit besten Grüßen Ihr hochachtungsvollst ergebener

Karlsbad 22. V. 08.

V. Uhlig.

A Földtani Intézet honnmaradt geologusaitól Budapestről.

Ngs. Dr. Böckh Hugó főiskolai tanár Geletnek-Szklénófürdő állomás.

Felkérjük Nagyságodat, hogy a Szabó-ünnepélyre összegyűlt kartársaknak üdvözlőnként tolmácsolni sziveskedjék.

Kalecsinszkytól, Budapestről, *Kachelmann Károlynak* Vihnyére. .

Szabó-sziklához kirándult társaságot szívesen üdvözlö.

Dr. Szádeczky Gyula egyetemi tanár, Kolozsvárról.

Szabó-émlék bizottságnak Geletnek.

Hivatalosan akadályozva lévén, csak lélekben lehetek szeretett főnököm emlékét ünneplőkkel. Kivánom, hogy az ünnepeket nemes buzgóságának s szellemének megfelelőleg a geologia és bányászat szép tudománya magyar földön ennek javára s dicsőségére magasra fölvirágozzék.

Szabó Dénestől Kolozsvárról.

Dr. Böckh Hugó főiskolai tanár úrnak, Fürdőszálló Vihnyefürdő.

Szívvel üdvözlöm, hálással köszönöm fáradozásukat mindazoknak, kik boldogult édes atyám emlékének adóznak, midőn őszintén sajnálom, hogy ezt személyesen élő szóval nem tehetem, kérem sziveskedjék ezeket az érzelmeimet és üdvözlőmeimet az egybegyűlteknél tolmácsolni. Alázatos szolgálja.

Lóczy Lajos, Budapestről.

Nagys. Koch Antal úrnak Geletnek.

A Szabó-émlék leleplezési ünnepe alkalmával hódolatát tolmácsolja az O emlékezetének.

Lőrenthey, Nyirmadáról.

Geologus-társaság Vihnyefürdő vendéglő.

A tudomány győzelmi ünnepén Szabó szellemében való továbbműködést és tudományágunk fölvirágozásához jó szerencsét kíván.

Geologische Gesellschaft Selmechánya.

Wien, V/30. 11 U. 10 M.

Am Feste zu Ehren ihres großen Forschers in Herzen teilnehmend rufe der ungarischen geologischen Gesellschaft herzliches Glückauf zu.

Uhlig.

Erdélyi Múzeum Egyesület 123—1908.

Az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület Selmec-Bélabánya vidéki osztályának Selmechánya.

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület elnöksége mélyen sajnálja, hogy május 30-án nem lehet jelen a geletneki völgy Szabó-sziklájánál. Együtt érzünk azonban azokkal, kik ott megjelenve, kifejezik az utódok kegyeletét Szentmiklósi dr. Szabó József iránt s leleplezik azt az emléktáblát, melyen a kiváló tudósnek a hazai bányászat és geologia terén szerzett nagy érdemeit hirdetik nemzetének. Őszintén kívánjuk, hogy emlékezetének felújítása legyen áldásos, buzdító hatású követőinek lelkében.

Kolozsvárt, 1908 május 24-én.

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület nevében:

Dr. Szamosi János,
alelnök.

Dr. Schilling Lajos,
főtitkár.

Budapesti Kereskedelmi Akadémia (V. Alkotmány-utca 11.)

Az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület Selmec- és Bélabánya vidéki osztályának Selmechányán.

Közbejött akadályok miatt nem valósíthatom meg ama szándékomat, hogy a dr. Szabó József emléktáblája leleplezése ünnepélyén megjelenve, ott a Budapesti Kereskedelmi Akadémia nevében róla megemlékezzem. Kérem a mélyen tisztelt elnökséget, méltóztassék e bejelentésemet tudomásul venni. Kényszerű távolmaradásomat igen sajnálom.

Mert dr. Szabó József 1858/59-iktől kezdve öt éven át a Budapesti Kereskedelmi Akadémiának rendes tanára, 1859. 60-tól kezdve első rendes igazgatója volt és nemcsak kiváló szakbeli képzettségével vált intézetünk díszévé, hanem nevét azáltal is örök emlékezetűvé tette, hogy megindította az akkor még német intézet megmagyarosítását és felsőiskolai színvonalra való kifejlesztését.

Legyen áldott az ő emléke a mi intézetünk részéről is azon szép ünnepélyen, melyet a Földtani Társulat és a Bányászati és Kohászati Egyesület Selmec- és Bélabánya vidéki osztálya május 30-án rendez.

Kiváló tiszteletem nyilvánításával vagyok hiva
Budapest, 1908 május 28-án.

Szuppán Vilmos,
kir. tanácsos, a budapesti kereskedelmi
akadémia igazgatója.

SUPPLEMENT
ZUM
FÖLDTANI KÖZLÖNY

XXXVIII. BAND.

JUNI 1908.

6. HEFT.

DIE ENTHÜLLUNG DES SZABÓ-DENKMALS.

GESCHICHTLICHER RÜCKBLICK.

Von Dr. THOMAS V. SZONTAGH.

Die Ungarische Geologische Gesellschaft lenkte im Jahre 1901 ihren — jetzt leider gänzlich unterbleibenden — Studienausflug in die Gegend von Selmec- und Körmöcbánya.

Der vom Hochschulprofessor Bergrat Dr. HUGO V. BÖCKH gründlich vorbereitete Ausflug war unstreitig der lehrreichste sämtlicher Studienausflüge. Sicherlich denkt auch heute noch jeder Teilnehmer dankbaren Herzens und mit Befriedigung an diesen mühevollen, jedoch gut arrangierten, genußreichen, wahrhaft sehr nützlichen und fachgemäßen Ausflug sowie an die liebenswürdigen vorzüglichen Führer zurück.

Dieser Studienausflug ist im 31. Bande (1901) des Földtani Közlöny, Seite 279—283 eingehend beschrieben.

Als die kleine Gesellschaft der teilnehmenden Geologen — JOHANN BÖCKH, HUGO BÖCKH, LUDWIG CSEH, GABRIEL LÁSZLÓ, MORITZ PÁLFY, LUDWIG ROTH, FRANZ SCHAFARZIK, JULIUS SZÁDECZEY, THOMAS SZONTAGH, VIKTOR UHLIG (Wien) und STEPHAN VITÁLIS — eben die Schönheiten der Rhyolithfelsen bei Geletnek bewunderte, war es Ministerialrat JOHANN BÖCKH, Direktor der kgl. ungar. Geologischen Anstalt, der im Laufe des Gespräches der unvergänglichen Verdienste des verewigten Universitätsprofessors JOSEPH SZABÓ¹ gedenkend, den Antrag stellte, die in der Geletneker Öffnung des Szklenóer Tales nördlich vom Wege sich erhebende «Lihotsko Bralo» genannte malerisch schöne Felsenwand zum Andenken an den verewigten verdienstreichen Präsidenten der Ungarischen Geologischen Gesellschaft *Szabó József szikla* zu benennen.

¹ Dr. JOSEPH SZABÓ'S Biographie aus der Feder Dr. ANTON KOCHS siehe im Földtani Közlöny, Bd. XXV (1895), Seite 321—327; die Zusammenstellung seiner literarischen Tätigkeit auf Seite 287—302 desselben Bandes.

Bei dem nachher im Fichtenwalde bei Geletnek eingenommenen Mittagmahle beschloß sodann auf JOHANN BÖCKHS Antrag hin die kleine Geologenschaar die Verewigung des Andenkens JOSEPH SZABÓS an dieser Stelle und leitete zu diesem Zwecke sogleich eine Kollekte ein. Gleichzeitig wurde die Angelegenheit der weiteren Sammlung und des Denkmals HUGO BÖCKH, LUDWIG CSEH, JULIUS SZÁDECZKY und THOMAS SZONTAGH übertragen.

Der Text des in Budapest, Kolozsvár und Selmebánya ausgegebenen Sammelbogens ist folgender:

«Aufruf.

Die Teilnehmer des Studienausfluges der Ungarischen Geologischen Gesellschaft im Jahre 1901 faßten am 23. September, als sie den in der Geletneker Öffnung des Szklenóer Tales, an dessen rechter Seite steil emporragenden Rhyolithfelsen bewunderten, den Beschluß, die Felsenwand fortan «*Szabó József szikla*» zu heißen und zum Andenken an den hochverdienten ungarischen Gelehrten, der mit so vieler Hingabe, aufrichtiger Begeisterung und unermüdlicher Arbeit den verwickelten geologischen Bau dieser Gegend studierte, an derselben *eine Gedenktafel anbringen* zu lassen.

Die am Ausflug beteiligten Fachgenossen werden behufs Eintragung dieses Namens in die Spezialkarte bei dem k. u. k. Militärgeographischen Institut die nötigen Schritte einleiten und für die Gedenktafel die Geldmittel im Wege einer Sammlung beschaffen.

In das Sammel- und Exekutivkommittee wurden an Ort und Stelle gewählt: Dr. HUGO BÖCKH Selmebánya, LUDWIG CSEH Selmebánya, Dr. FRANZ SCHAFARZIK Budapest, Dr. JULIUS SZÁDECZKY Kolozsvár und Dr. THOMAS SZONTAGH Budapest.

Das Kommittee ersucht die geehrten Fachgenossen um freundliche Spenden.»

Die im Geletneker Walde eingeleitete Kollekte ergab folgende Summen:

in Budapest	---	---	---	232 K
in Kolozsvár	---		---	153 «
in Selmebánya	---		---	126 «
		Zusammen	---	511 K

Hierzu der Beitrag der Selmebányaer

Filiale der Ungarischen Geologischen

Gesellschaft 200 K

Somit standen zur Verfügung 711 Kronen

und deren Zinsen. Diese 844 Kronen 52 Heller betragende Summe wurde dem Selmecbányaer Executivkomité übergeben.

Dank der unermüdlichen Tätigkeit dieses aus den Herren HUGO BÖCKH, FRIEDRICH BRADOFKA und JOSEPH VERESS bestehenden Ausschusses sowie der großen Opferwilligkeit des Maschinenfabrikanten KARL KACHELMANN-Vihnye war die Bezeichnung des Felsens, desgleichen auch die am Wegraine dem Szabó-szikla gegenüber aufzustellende, als Erklärung dienende Gedenktafel noch im Oktober 1907 fertiggestellt. KARL KACHELMANN, unser verdienstvoller und hochherziger Freund, ließ die 1·2 m hohen Eisenbuchstaben der Aufschrift des Szabó-szikla unentgeltlich herstellen. Die Befestigung der Buchstaben an der Felsenwand in ungefähr 35 m Höhe (ein kühnes Unternehmen!), der Guß der erklärenden Bronzegedenktafel sowie der Bau des dieselbe tragenden Steindenkmals verursachten einen Kostenaufwand von insgesamt 1315 Kronen. Es blieben somit 470 K 42 H ohne Deckung, welchen Betrag die Selmec- und Bélabányaer Filiale des Ungarischen Berg- und Hüttenmännischen Vereins aus eigener Kasse opferwillig beisteuerte.

So kann das Joseph Szabó-Denkmal in der Umgebung von Selmecbánya durch die Opferfreudigkeit wahrhaft nur von Verehrung und Liebe durchdrungener edler Herzen zustande.

Die Enthüllung des Denkmals, eine erhebende und würdige Feier im ungarischen kulturellen Leben, verlief in bescheidener Stille, jedoch getragen von edler Begeisterung.

Das entsendete Kommittee ist jetzt daran, den zweiten Teil ihrer Aufgabe zu erledigen, indem sie an das k. u. k. Militärgeographische Institut das Ansuchen richten wird, die Bezeichnung «Szabó-szikla» in die Spezialkarte aufzunehmen.

ÜBER DEN VERLAUF DER ENTHÜLLUNGSFEIER.

Von Dr. AUREL LIFFA.

Die Enthüllung des JOSEPH v. SZABÓ-Denkmals hat am 30. Mai 1908 stattgefunden.

Nach der Begrüßungsrede des in Vertretung des Komitates Bars und der Gemeinden Szklens und Geletnek erschienenen Oberstuhlrichters ALEXANDER FINKA eröffnete Prof. Dr. ANTON KOCH, Präsident der Ungarischen Geologischen Gesellschaft, die Feier mit folgender Ansprache:

«Sehr geehrte Festversammlung!

Mit den Gefühlen vollster Anerkennung und Dankbarkeit sind wir, die Vertreter der Ungarischen Geologischen Gesellschaft und der Selmec-Bélabányaer Sektion des Ungarischen Berg- und Hüttenmännischen Vereins, sowie der hervorragendsten wissenschaftlichen Institute Ungarns, desgleichen Zahlreiche aus der Reihe des Publikums an diese Stätte gekommen, um ein erhebendes Fest zu begehen im Tempel der freien Natur, in welchem die gegenüberliegende Felsenwand einem Altare gleich emporragt.

Dank der Vorsehung, daß sie uns einen so berufenen Priester dieses Felsenaltares und noch so vieler anderer heimatlicher Gebirge in der Person Prof. Dr. JOSEPH v. SZABÓS, dem begeisterten Vorkämpfer auf dem Gebiete des heimischen Bergbaues und der Geologie, beschieden hat. Ein Mann, würdig, daß sein Andenken immerdar fortlebe nicht nur im Geiste und im Herzen seiner Söhne, Schüler und Verehrer, sondern auch für jeden Sohn des Vaterlandes bis zu den spätesten Nachkommen erhalten bleibe!

Wohl sind seine Werke für die Fachgenossen das bleibendste Denkmal, das er sich selbst gesetzt hat. Da er jedoch die in denselben niedergelegten Erfahrungen allen Söhnen dieses Vaterlandes als Gemeingut hinterließ, so ist es gerecht, daß sein unvergänglicher Name und Ruf auch durch eine majestätische Schöpfung der Mutter Natur verkündet und den künftigen Jahrhunderten überliefert werde.

Anläßlich eines Studienausfluges der Ungarischen Geologischen Gesellschaft am 23. September 1901 geschah es, daß unter den an demselben Teilnehmenden die Idee auftauchte, die uns gegenüberliegende Rhyolithfelswand als *Szabó József-szikla* zu bezeichnen und dem verdienstvollen ungarischen Gelehrten, der mit so inniger Hingabe und großer Begeisterung, in rastloser Arbeit den verwickelten Bau dieser Gegend erforschte, eine Gedenktafel zu errichten.

Diesen schönen Gedanken, welchen wir in Deutschland in Eratischen Block LEOPOLD v. BUCHS, in Böhmen in dem bei Prag sich erhebenden BARRANDE-Felsen und bei Aussig als HUMBOLDT-Felsen verwirklicht sehen, machten sich die Ungarische Geologische Gesellschaft und die Selmec-Bélabányaer Sektion des Ungarischen Berg- und Hüttenmännischen Vereins zu eigen und veranstalteten diese beiden in ihrem Schoße eine Sammlung zur Aufbringung der hierzu notwendigen Kosten. Und jetzt stehen wir gerührten Herzens vor dem fertigen Denkmal, um es feierlich zu enthüllen und der Öffentlichkeit zu übergeben.

Indem ich nun die geehrte Festversammlung aufs herzlichste begrüße, eröffne ich hiermit unsere Feier und enthülle die Gedenktafel. Es falle die Hülle!»

Nunmehr trat der kgl. ung. Bergrat Prof. Dr. HUGO v. BÖCKH vor, und hielt folgende Festrede:

«Hochgeehrte Festversammlung!

Wir kamen hierher um dem Andenken eines unserer Tüchtigsten unsere Pietät zu bezeugen. Wir beabsichtigen in diesem Momente die Erinnerung an einen Vorkämpfer der ungarischen Wissenschaft, den Bahnbrecher auf dem Gebiete der ungarischen Geologie und des Bergwesens mit Lettern aus Erz in Fels zu verewigen. Wir versammelten uns hier in diesem Tale, wo einst auch ein anderer genialer Sohn unseres Vaterlandes, IGNATZ v. BORN, ‚der Vater der Banater Geologie‘, vor mehr als einem Jahrhunderte im nahen Szklenó geweiht hat und die Vertreter des Bergwesens, der Geologie und der verwandten Wissenschaften zusammenberufen hatte, um sie im Dienste dieser Disziplinen zu gemeinsamer Arbeit zu vereinen.

Mehr als ein halbes Jahrhundert später hat wieder von dieser Gegend, von Selmechánya aus, seinen Weg JOSEPH v. SZABÓ angetreten, um in unserer Muttersprache und im ungarischen Geiste die heimische Geologie zu begründen und zu verbreitern. Es war dies ein schwieriger, ungebahnter Pfad, den er sich erwählt hat. Am Beginne seiner Laufbahn ward ihm nicht selten Übergehung und Mißverständnis zuteil; er aber schritt, im Bewußtsein seiner Berufenheit nicht erlahmend, mit Zuversicht auf dem einmal erkorenen Wege vorwärts. Er arbeitete und schuf unentwegt.

In Wort und Schrift machte er sich durch wissenschaftliche Abhandlungen, populäre Vorlesungen, durch Lehrbücher seinem Fache und seiner Nation verdienstlich. Die Zahl seiner Arbeiten beläuft sich auf eine ganze kleine Bibliothek und schon das mineralogische Institut der Universität in Budapest allein, das er zu seiner heutigen Entfaltung gebracht hat, sichert ihm in der Kulturgeschichte Ungarns einen Namen.

Es gibt gewissermaßen keinen Teil seiner Wissenschaft, in welchem er nicht gearbeitet und etwas Bleibendes geschaffen hätte; ein Thema aber übte dennoch die größte Anziehungskraft auf ihn aus, nämlich die tertiären Eruptivgesteine.

Die große Tiefebene Ungarns ist in langen Ketten von tertiären Vulkanen umrandet. Der Vulkanismus hatte sich hier mächtig bekundet in längst verflommenen Zeiten. Großartige Lavaströme, Tuff- und Brekziendecken hatten sich gebildet, aus deren Material sich hochaufragende Vulkane an den Gestaden der tertiären Meere erhoben hatten.

Doch nicht nur am Rande des ungarischen großen Alföldes, sondern auch am Saume des Siebenbürgischen Beckens stehen die einstigen

Zeugen des tertiären Vulkanismus, wie z. B. die Hargitta oder die Masse des goldführenden Siebenbürgischen Erzgebirges.

Heute herrscht Ruhe in allen den Regionen dieser alten Vulkane und die letzten Nachklänge, kohlenensäure Ausströmungen, Sauerlinge, hier und da schwefelige Exhalationen und Thermalquellen, sind die letzten Offenbarungen ihrer einstigen Tätigkeit.

Die das Alföld umgebenden Eruptivmassen waren es nun, deren Erforschung sich SZABÓ, der in Kalocsa geborene Sohn des Alföldes, in erster Reihe hingezogen fühlte.

Ihre Gesteine lernte er zuerst in Selmebánya kennen, wo er die Grundbegriffe des Bergwesens und der Geologie in sich aufsog und wo er diese beiden Disziplinen so lieb gewann, daß er seine ursprüngliche Laufbahn, die der Rechte, aufgab und als Sohn des steinlosen Alföldes zum Bahnbrecher der ungarischen Geologie wurde.

Doch vergaß er darüber auch seine engere Heimat, das weite Flachland nicht, zu dessen Geologie er ebenfalls das Seinige beigetragen hatte.

Seine schönsten Erfolge erzielte er aber durch das Studium der Andesite, Dazite und Liparite, — der Trachyte, wie er sie nannte.

Nicht zufrieden mit dem Studium der ungarischen tertiären Vulkangebiete allein, durchstreifte er auch fernere Gegenden. Er besuchte die vulkanischen Gebiete Amerikas, besuchte den Vesuv und Stromboli und bestieg den Ätna, besuchte die Santorin-Inseln, wo die endogenen Kräfte unserer alten Erde so augenfällig ihre Wirkungen erkennen lassen. An all diesen klassischen Punkten spürte und forschte er der postvulkanischen Tätigkeit, hervorgerufen durch die Wirkung von Gasen und Dämpfen aktiver Vulkane, nach.

Das Bleibendste und Wertvollste, was er bei dem Studium der Eruptivgesteine geschaffen hat, ist seine Theorie der grünsteinartigen Modifikation.

Der überwiegende Teil der ungarischen edlen Erzlagerstätten ist an tertiäre Eruptivgesteine, Andesite und Dazite, gebunden.

Wo dieselben Erze enthalten, ist an ihnen eine eigenartige Umwandlung zu beobachten, die sich darin bekundet, daß ihre Gesteine eine grünliche Färbung angenommen haben und propylitisiert erscheinen.

Zwischen dieser Propylitisierung und dem Erzgehalte der Gesteine besteht ein so augenfälliger Zusammenhang, daß BORN diese Grünsteine, welche nach ihrem altertümlichen, an das der älteren vulkanischen Gesteine gemahnenden Äußeren für paläovulkanische Gesteine gehalten wurden, direkt als ‚saxum metalliferum‘ bezeichnet hat.

JOHANN PETTKO, Professor an der Hochschule, damals noch Akademie für Berg- und Forstwesen zu Selmebánya, mein verdienstvoller

Vorgänger, war es, der als erster erkannte, daß diese Gesteine in der Umgebung von Selmebánya tertiären Alters sind, und abermals ein Schüler der Selmebányaer Hochschule, SZABÓ war es, der der Gelehrtenwelt des Auslandes voraneilend das Wesen der Propylite richtig deutete, indem er bereits 1873 in seiner an der Wiener Weltausstellung veröffentlichten Schrift es aussprach, daß der Grünsteintrachyt, der Propylit ‚die Modifikation ist, welche an älteren Trachyten hervorgebracht wird, vorzüglich durch die schwefeligen und wässerigen Exhalationen‘, das heißt, daß der Propylit kein selbständiges, besonderes, sondern ein durch postvulkanische Wirkungen hervorgebrachtes Umwandlungsprodukt gewisser tertiärer Gesteine darstellt.

Hierdurch geriet SZABÓ in Gegensatz zu RICHTHOFEN und den österreichischen und deutschen Geologen, welche den Propylit als selbständiges Gestein auffaßten.

ROSENBUSCH, der hervorragende deutsche Petrograph, kam erst sechs Jahre später, 1879 zu einem, dem Szabóschen gleichen Ergebnisse.

Seither sind Jahrzehnte verflossen und den anderweitigen Ansichten gegenüber gelangte SZABÓs Auffassung zur allgemeinen Geltung.

Dies ist SZABÓs schönstes wissenschaftliches Verdienst, dem sich aber noch zahlreiche andere wertvolle Beobachtungen und Resultate anschließen, wie z. B. die Bestimmung der Feldspate durch die Flammenreaktionen oder die Entdeckung des *Úrvölgyit* genannten Kupfersulfates u. a.

Ebenso wichtig oder vom nationalen Gesichtspunkte vielleicht noch viel wichtiger ist das, was er im Interesse des Unterrichtes und der Popularisation der Wissenschaften geleistet hat, und jene selbständige Denkungsart und Auffassung der Dinge, die sich in seinen Werken kundgibt, welche in erster Reihe speziell von ungarischem Geiste getragen sind.

In seinen Lehrbüchern, in seiner Lehramtstätigkeit verkündete er den Geist ungarischer Wissenschaft und zog seinem Vaterlande sachtüchtige Nachkommen auf, die sein begonnenes Werk fortzusetzen berufen sind.

Nahezu sind über unseren Häuptern anderthalb Dezennien dahingezogen, seit SZABÓ sein Auge für immer geschlossen hat; sein Andenken aber lebt fort im Herzen der Jünger ungarischen Bergwesens und der ungarischen Geologie.

‚Exegi monumentum ære perennius‘, sagt der Dichter und die ewigwahren Schöpfungen des Geistes sind wahrhaftig beständiger, denn zähes Erz.

Hier im Gebiete der erloschenen Vulkane tertiärer Zeiten, zwischen den erkalteten Lavaströmen wählten wir in diesem Gebiete, das seinen

Geist inspirierte, auf den Vorschlag seines Arbeitsgenossen und Freundes, meines Vaters jene steile Felswand aus, die seit Jahrtausenden den Unbilden wechsellöcher Zeiten trotz, auf daß sie seinen Namen trage und ein Wahrzeichen seiner über das Grab hinaus triumphierenden Tätigkeit und Verdienste werde, und auch fernen Nachkommen das edle Andenken des ungarischen Gelehrten verkünde».

Nach dieser mit Beifall gehörten Festrede hielten die anwesenden Vertreter der verschiedenen wissenschaftlichen Institute und Korporationen ihre Ansprachen.

Im Namen der Ungarischen Akademie der Wissenschaften und der Ungarischen kgl. Naturwiss. Gesellschaft hob Bergat Prof. Dr. FRANZ SCHAFARZIK in seiner Rede hervor, wie SZABÓ als Geolog hauptsächlich die petrographische Richtung verfolgte, wie er als umsichtiger Baumeister erst Stein für Stein zusammentrug, um sie dann zu einem harmonischen Ganzen zu vereinigen. Mit einem vorher ausgearbeiteten zielbewußten Plane griff er bereits Ende der sechziger Jahre zum Mikroskop, und als ihn dasselbe die Feldspate betreffend zu jener Zeit nicht befriedigte, ergänzte er die mikroskopische Untersuchung durch die sinnig ausgeführte Methode mittelst der Flammenreaktionen. Schließlich trat er dann an die große Aufgabe der geologischen Erforschung der Umgebung von Selmechánya heran und das Werk, das er hierbei geschaffen hat, ist fürwahr ein fürstliches Geschenk nicht nur für die kgl. Frei- und Bergstadt Selmechánya, sondern auch für die ungarische Wissenschaft im Allgemeinen. (Beifall.)

In Vertretung der kgl. ungar. Geologischen Reichsanstalt legte Direktorstellvertreter Bergat und Chefgeolog THOMAS v. SZONTAGH einen prächtigen Lorbeerkranz auf den Sockel des Denkmals nieder, indem er daran erinnerte, daß v. SZABÓ, dessen Andenken Gegenstand der heutigen Feier ist, der erste war, dem der kgl. ungar. Minister STEPHAN v. GOROVE, als 1868 die kgl. ungar. Geologische Reichsanstalt organisiert wurde, die Direktorenstelle derselben angetragen hat. Doch nahm er dieselbe nicht an. Als Professor an der Universität in Budapest war er von der Erhabenheit seines Berufes durchdrungen und kannte als guter Ungar seine Pflicht. In jener Zeit des neukonstituierten Vaterlandes war es das höchste Bedürfnis, diesem geistige Arbeiter zu erziehen. Der kgl. ungar. Reichsanstalt blieb er jedoch stets ein guter Freund. Den Lorbeerkranz widmet diese Anstalt nicht nur dem Andenken des hervorragenden ungarischen Gelehrten, nicht nur dem des ausgezeichnetsten Lehrers, sondern auch dem Andenken des charaktervollen, edelgedenkenden Patrioten und dem lebenswürdigen Menschen. (Beifall.)

Seitens der kgl. ungar. Hochschule für Berg- und Forstwesen in Selmecbánya ergriff nun Berggrat Prof. MAXIMILIAN HERMANN, Rektor der Hochschule, das Wort. «Die Hochschule — sagte er — von welcher die siegreiche Laufbahn SZABÓs ausging, wird seine Verdienste stets verkünden, solange der Bergmann die Schrämmhau noch schwingt. Sie wird Sorge dafür tragen, daß sein Andenken nie verblasse und fester verbleibe als Schlägel und Eisen.» (Lebhafter Beifall.)

Hierauf brachte der Hörer A. KERÉNYI auch die Teilnahme der Studentenschaft der kgl. ungar. Hochschule für Berg- und Forstwesen in Selmecbánya zum Ausdruck.

Sodann legte im Namen des Ungarischen Berg- und Hüttenmännischen Vereins dessen Vizepräsident Oberberggrat STEPHAN v. FARBAKY, in Begleitung von tiefempfundenen Worten einen Kranz auf das Denkmal.

Im Namen der Ungarischen Geologischen Gesellschaft legte deren Präsident Prof. Dr. ANTON KOCH einen Palmenzweig nieder, in dankbarer Erinnerung an ihren einstigen langjährigen Präsidenten.

Die philosophische Fakultät der Ungarischen kgl. Universität in Budapest, welcher SZABÓ als eines ihrer hervorragendsten Mitglieder nahezu fünfunddreißig Jahre hindurch angehörte, ließ sich ebenfalls durch Prof. Dr. ANTON KOCH an der Feier vertreten, durch den sie den Festteilnehmern ihren homagialen Gruß entbot.

Hiernach übergab Oberberggrat Bergdirektor EMIL GRILLUSZ, Präsident der Selmec-Bélabányaer Sektion des Ungarischen Berg- und Hüttenmännischen Vereins, das Denkmal dem anwesenden Vertreter der politischen Behörde, worauf Oberstuhlrichter ALEXANDER FINKA mit lebhaften Worten versicherte, daß er es stets für seine heiligste Pflicht erachte, dieses Denkmal zu behüten und zu bewahren.

Damit endete diese wahrhaft erhebende Feier und es folgte nun ein in Vihnyefürdő veranstaltetes Festbankett, wobei die mittlerweile eingelaufenen Begrüßungsschreiben und Telegramme verlesen wurden. (s. S. 525).